



# ד ת ש ב ו ע

פרשת פקודי, תשע"ט, מספר 1310

## הר סיני המלווה את "כל בית ישראל בכל מסעיהם"

זליג אסטר

הדגש על מסעי בית ישראל במילות הסיום של "ספר הגאולה" מעורר תמיהה. הרי ספר שמות עיקרו תהליך הגאולה. הרמב"ן הגדיר תהליך זה ככולל את הקמת המשכן והשראת השכינה בקרב בני ישראל:

והנה הגלות איננו נשלם עד יום שובם אל מקומם, ואל מעלת אבותם ישובו, וכשיצאו ממצרים אף על פי שיצאו מבית עבדים עדיין יחשבו גולים כי היו בארץ לא להם, נבוכים במדבר, וכשבאו אל הר סיני ועשו המשכן, ושב הקב"ה והשרה שכינתו ביניהם, אז שבו אל מעלת אבותם... ואז נחשבו גאולים, ולכן נשלם הספר הזה בהשלימו ענין המשכן ובהיות כבוד ה' מלא אותו תמיד.<sup>1</sup>

אם אכן סיום הספר הוא בהשראת השכינה בתוך המשכן, ואם המשכן הוא בעיקר מקום פולחן, מה ענין אזכור המסעות, ומה ענין הדגש בפסוק האחרון של הספר על המסעות וליווי הענין והאש במשך המסעות?

אם נתבונן בדברי הרמב"ן המצוטטים, נראה שאינו מזכיר כלל את ענין הפולחן, אלא מתאר את המשכן בעיקר כמקום השראת השכינה. מתוך דברים אלה, נפתח צוהר להבנת אזכור המסעות בסיום ספר שמות.

### שני תפקידי כבוד ה'

בספרי שמות, ויקרא, במדבר, ודברים, מופיע הביטוי "כבוד ה'" בשלושה הקשרים. הקשר אחד, המובא לעיל, הוא במסגרת התגלות ה' על הר סיני. התגלות זו היא אירוע חד-פעמי, שאותו מנסה המשכן להעתיק ולהמשך.

העתקת כבוד ה' והמשכתו במשכן נעשות בשתי דרכים: האחת היא הופעת כבוד ה' במסגרת חנוכת המשכן, שעליה מסופר הן בפרשתנו (שמ' מ:לד-לה) והן בפרשת "שמיני" (וי' ט:כג): "וַיֵּרָא כְבוֹד ה' אֶל כָּל הָעָם." בשתי פרשות אלה, התגלות כבוד ה' קשורה למה שקורה בתוך המתחם של אוהל מועד: בפרשתנו, נוכחות כבוד ה' מונעת ממשה להיכנס למשכן, ובפרשת "שמיני", נוכחות כבוד ה' קשורה לאש היורדת על המזבח.

### המשכן, הר סיני, והמסעות

ההקבלה בין פסוקי הסיום של ספר שמות, המתארים את חנוכת המשכן, לבין תיאור מעמד הר סיני ידועה.

שמות מ:לד-לח	שמות כד:טו-יח	
וַיֵּרָא אֶת הָעֲנָן אֶת אֹהֶל מוֹעֵד (לד).	וַיֵּרָא אֶת הָעֲנָן אֶת הָהָר (טו).	כיסוי הענן
וַיִּבְרָד ה' מִלֵּא אֶת הַמִּשְׁכָּן (לד, לה).	וַיִּשְׁפֹּן כְּבוֹד ה' עַל הַר סִינִי (טז).	נוכחות כבוד ה'
וְלֹא יָכַל מֹשֶׁה לְּבֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד כִּי שָׁכַן עָלָיו הָעֲנָן (לה).	וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי מִתּוֹךְ הָעֲנָן (טז) ... וַיֵּבֵא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הָעֲנָן וַיַּעַל אֶל הָהָר (יח).	הענן והגישה למקום הקודש אותו מסמן הענן
כִּי עָנַן ה' עַל הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם וְלַיְלָה בּוֹ לְעֵינֵי כָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּכָל מִסְעֵיהֶם (לח).	וַיִּמְרָא כְּבוֹד ה' כְּאֵשׁ אֹכֶלֶת בְּרֹאשׁ הָהָר לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (יז).	האש "לעיני ישראל"

אם כן, מטרת הפסוקים היא להביע את ההקבלה שבין המשכן לבין הר סיני, ולהראות שאותם סממנים שהראו את נוכחות ה' בהר סיני מראים גם את נוכחותו במשכן. המשכן הוא מעין "הר סיני נודד" בשני היבטים; היבט אחד הוא תפקיד המשכן כמקום פולחן, ומשום כך "כבוד ה' מלא את המשכן". היבט אחר הוא המשכן כמקום שעליו שוכנים הענן והאש, הנראים "לעיני כל בית ישראל" מבחוץ, והמלווים את "כל בית ישראל בכל מסעיהם" (פס' לח). ההקבלה באה לידי ביטוי גם בתוך המשכן וגם מחוצה לו במסעי בית ישראל.

\* ד"ר שון-זליג אסטר מלמד במחלקה ללימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה, ובמחלקה לתנ"ך באוניברסיטת בר-אילן, ועוסק בקשרים שבין התנ"ך למזרח הקדום.

<sup>1</sup> פירושי התורה לרבינו משה בן נחמן, מהדורת הרב חיים דב שיעוועל, מוסד הרב קוק, תשי"ט, תחילת הפירוש לספר שמות.

ממשיך להופיע על המשכן "בכל מסעיהם", ולהזכיר להם את נוכחות ה'.

### מסעי בני ישראל אחרי תקופת המדבר

תהליך "שובם אל מעלת אבותם" של בני ישראל, כלשון הרמב"ן, אינו מסתכם במאורע חד פעמי, אלא מצריך עבודה מתמשכת וכמעט סיזיפית. תהליך זה מצריך אזכור מתמיד ותדיר של נוכחות ה'. במדבר, כבוד ה' הזכיר לעם את נוכחותו ומנע מהם להמשיך במרדס. ואילו פרשת "וילך" מרמזת שגם אחרי סוף תקופת המדבר, יזדקק העם לאזכורים נוספים של נוכחות זו. ההופעה האחרונה בתורה של ענן ה', הסממן הנראה של כבוד ה', נזכרת בפרשה זו (דב' לא:טו), בעת שמשה ויהושע מתייצבים באוהל מועד. שם ה' מצווה עליהם לכתוב את "השירה הזאת", וללמד אותה את בני ישראל, "למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל" (דב' לא:יט). פסוקים אלה מציינים שגם אחרי שיפסיק הענן להופיע, נזדקק לסימן המעיד בנו, והדורש מאיתנו לזכור את נוכחות ה'. עבורנו הענן איננו, אך השירה קיימת.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www1.biu.ac.il/parasha2>

כתובת דוא"ל של הדף: [dafshv@mail.biu.ac.il](mailto:dafshv@mail.biu.ac.il)

ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

[הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)

יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון  
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

לעומת זאת, בפרשות רבות אחרות, במסגרת נודדי בני ישראל, כבוד ה' מופיע דווקא על המשכן. הוא משמש אות לא רק לאלה הנמצאים בתוך המשכן, אלא בעיקר לאלה הסובבים אותו: בני ישראל. הוא מאותת להם שה' שוכן בקרבם, ושיש להם לזכור זאת ולהתנהג כראוי. כך בפרשת המרגלים: ברגע השיא של הדרמה, ברגע הנורא שבו העם חושב לרגום את יהושע ואת כלב באבנים, נאמר: "וּכְבוֹד ה' נִרְאָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (במ' יד:י). כך גם בפרשת "קורח", כאשר קורח מקהיל את העדה, כבוד ה' מופיע פתאום, ומעביר כביכול את זכות הדיבור ואת מוקד הסיפור מקורח אל ה': "וַיֵּרָא כְבוֹד ה' אֶל כָּל הָעֵדָה (במ' טז:יט). כך גם במ' מריבה' (במ' כ:ו) כבוד ה' מופיע אל כל העם הסובב את אוהל מועד, ומשמש להסיט את מוקד הסיפור מהמתלוננים אל ה', המודיע שיספק מים לעם.<sup>2</sup>

המשותף לכל הסיפורים האלה הוא הופעת כבוד ה' מחוץ לאוהל מועד, במקום שבו העם רואה את כבוד ה'. בכולם כבוד ה' משמש מעין תזכורת לעם על התנהגות נאותה, מאפשר להם להתבונן במעשיהם ולשוב למוטב.

להופעת כבוד ה', אם כן, שני תפקידים שונים: האחד הוא לציין את נוכחות ה' במשכן שזה עתה נכנס לשימוש. השני הוא דרך להביע את נוכחות ה' "לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם" (שמ' מ:מג), דווקא בשעה שנדמה שבני ישראל שכחו את נוכחות ה'.

### הקשר בין שני תפקידי כבוד ה' בפסוק הסיום של ספר שמות

פסוקי הסיום של ספר שמות, אמורים לקשר בין שני התפקידים האלה של הופעת כבוד ה', ולהראות ששניהם נובעים מאותה התגלות גדולה ונוראה ב"יום הקהל" בהר סיני. פסוקים לד-לה מתארים כאמור את הופעת כבוד ה' בתוך המשכן, במסגרת חנוכתו, ואילו פס' לו-לח מתארים את תפקיד הענן והאש, הסממנים הוויזואליים של כבוד ה', המלווים את העם לאורך כל מסעיהם. וכן בפס' לח: "כִּי עָנַן ה' עַל הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם, וְאֵשׁ תִּהְיֶה לַיְלָה בּוֹ לְעֵינֵי כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַסְעֵיהֶם".

הפסוק האחרון מזכיר את נוכחות ה' על המשכן ויוצר איתות או סימון. בני ישראל עוד יזדקקו בהמשך מסעיהם לסימן אשר יזכיר להם את נוכחות ה' בקרבם. סימן זה הוא "כבוד ה'" המופיע על המשכן בסיפורים רבים בספר במדבר, והמזכיר להם שאין לראות בהתגלות ה' בהר סיני מאורע חד פעמי: אותו כבוד ה' שהופיע בהר

<sup>2</sup> כך גם במ' יז:ז, וכן בצורה שונה מעט בפרשת המן (שמ' ט"ז). דנתי בפסוקים אלה בהרחבה בספרי:

*The Unbeatable Light: Melammu and Its Biblical Parallels* (AOAT 384; Münster: Ugarit, 2012), pp. 264-284.